

Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2020

Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset alihyödynnettyjä kuntien työkaluna

PÄÄLÖYDÖKSET

- Liikunta-aktiivisuus on kuvattu yhä useamman kunnan hyvinvointikertomuksessa.
- Sukupuolten tasa-arvon huomiointamisessa kuntien liikunnan edistämässä parantamisen varaa.
- Harjoitusvuorojen maksullisuuden lisääntyminen on taittunut.
- Koulupäivän liikkumismahdollisuudet ovat edelleen yleistyneet.

Kuntien liikunnanedistämisaktiivisuus on kehittynyt kokonaisuudessaan myönteiseen suuntaan viimeisen kahden vuoden aikana. Valtakunnalliset liikuntapoliittiset linjaukset ovat kuitenkin alihyödynnettyjä liikunnan edistämisen suuntaamisen ja kehittämisen työkaluina, sillä niitä oli käsitelty vain viidenneksessä kunnista (kuvio 1). Tässä tarkasteltiin Liikuntapoliittista selontekoa (OKM 2018) ja Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmaa (LVM 2018). Ne tarjoavat kunnille hyödyllisen keskustelualustan pohdinnoille oman kunnan tilanteesta ja kehittämiskohteista.

Monissa kunnissa lähellä kuntalaisten arkea olevia matalan kynnyksen liikkumismahdollisuuksia on lisätty. Esimerkkinä näistä ovat mm. koulupihojen kehittäminen ja hyödyntäminen koulupäivän ulkopuolella sekä lähiliikuntapaikkojen rakentaminen. Myönteisistä kehityssuunnista huolimatta liikunnan edistämisestä löytyy myös kehittämiskohteita. Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuustietojen raportointi luottamushenkilöille on yleistynyt, mutta toteutuu edelleen harvemmin kuin kahdessa kunnassa kolmesta. Säännöllisesti kokoontuvat liikuntaseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteiset asiantuntijaelimet ovat edelleen suhteellisen harvinaisia (35 %). Liikuntaneuvonnan palveluketjujen sopimisessa sosiaali- ja terveystieteiden kanssa yhdessä on vielä kehitettävää (58 %).

Tiedot perustuvat joka toinen vuosi toteutettavaan tiedonkeruuseen, joka lähetetään kaikkiin Manner-Suomen kuntiin liikunnasta vastaaville viranhaltijoille. Vuonna 2020 tiedot toimitti 97 prosenttia kunnista. Kuntakohtaiset tiedot ovat nähtävissä TEAvisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi).

Kuvio 1. TEAvisarin ja tiettyjen liikuntapoliittisten asiakirjojen käsittely liikunnasta vastaavissa johtoryhmissä käynnissä olevan valtuustokauden aikana (2017–2021), kuntien prosenttiosuudet.

Pia Hakamäki
Asiantuntija, THL
etunimi.sukunimi@thl.fi

Päivi Aalto-Nevalainen
Kulttuuriasiainneuvos, OKM

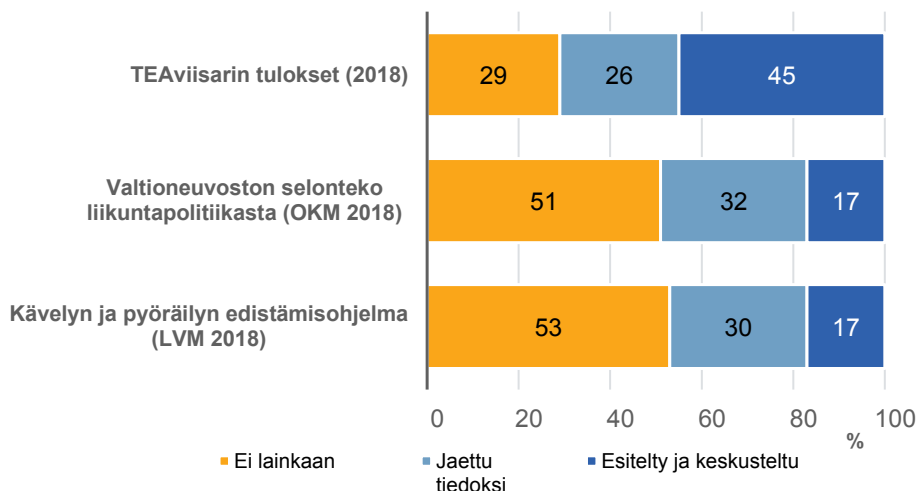
Vesa Saaristo
Asiantuntija, THL

Niina Saukko
Tutkimuskoordinaattori, THL

Timo Ståhl
Johtava asiantuntija, THL

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Tiedonkeruun toteutus:

Sähköinen tiedonkeruu lähetettiin huhtikuussa 2020 Manner-Suomen kuntiin. Se osoitettiin liikunnan edistämisen vastuuhenkilöille (N=294). Tiedot pyydettiin kokoamaan liikunnan edistämisestä vastaavan työryhmän tai johtoryhmän yhteistyönä.

Tiedot toimitettiin elokuun 2020 alkuun mennessä 286 (97 %) kunnasta. Kunnista 29 prosenttia oli käsitelty lomaketta liikunnan edistämisestä vastaavassa työryhmässä tai toimialan johtoryhmässä.

Kuntakohtainen yhteenveto saatavissa www.teaviisari.fi

- Tutustu työvälaineeseen.
Jos haluat oppia hyödyntämään tietoa nopeasti, tee ensin verkkokoulu. Rekisteröidy ja liity ”Tietojen hyödyntäminen” - verkkokouluun osoitteessa: <https://verkkokoulut.thl.fi>
- Käy läpi oman kuntasi yhteenveto (Tulokset).
- Poimi toimenpideehdotukset ja perustele (TOP 10).
- Yhdistä tietoa eri lähteistä, esimerkiksi Kouluterveyskyselystä.
- Esitle, tiedota ja keskustele. Yhteinen näkemys ja toimenpiteistä sopiminen tukevat tietojen hyödyntämistä suunnittelussa, kehittämisessä ja johtamisessa.

Johdanto

Liikuntalain (390/2015) tavoitteena on edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa. Kunnan peruspalveluissa korostetaan liikuntapalvelujen saatavuutta sekä terveyttä ja hyvinvointia lisäävän liikunnan järjestämistä kaikille. Tehtävien toteuttaminen edellyttää kunnassa eri toimialojen tiivistä yhteistyötä sekä paikallisen ja alueellisen yhteistyön kehittämistä. Kunnan toimintaympäristöissä tavoitetaan laajasti eri-ikäiset ja eri sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvat kuntalaiset. Laajojen väestöryhmien tavoittaminen tapahtuu erityisesti varhaiskasvatuksen, koulujen, liikuntaolosuhteiden ja myös sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden kautta (ks. STM 2013). Laissa säädetään lisäksi kunnan vastuusta kuulla asukkaitaan liikuntaa koskevissa päätöksissä sekä arvioida asukkaidensa liikunta-aktiivisuutta. Hyvinvointia ja terveyttä edistävän liikunnan asema on liikuntalaissa vahva.

Tässä raportissa tarkastellaan kuntien luomia edellytyksiä, toimenpiteitä ja resursseja liikunnan edistämiseksi. Tiedot kerättiin keväällä 2020, jolloin ne toimitti 286 (97 %) kuntaa. Tiedonkeruussa kerätään tietoja terveydenedistämisaktiivisuuden (TEA) viitekehyksen (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, osallisuus, muut ydintoiminnat) mukaisesti (Ståhl & Rimpelä 2010). Tulokset ovat kunta- ja aluekohtaisesti tarkasteltavissa avoimessa ja maksuttomassa TEA viisari-verkkopalvelussa (www.teaviisari.fi) ja kysymyskohtaisesti perustaulukoissa (www.teaviisari.fi/liikunta).

Tässä katsauksessa raportoidaan vuoden 2020 tilannetta. Soveltuvien osien tietoja verrataan aikaisempiin tiedonkeruihin.

Kokonaisuudessaan liikunnan edistäminen on pääosin pysynyt ennallaan

Kokonaistulos kuvaa kuntien panostusta liikunnan edistämiseen vuosina 2010–2020 (taulukko 1). Tarkempi TEA-viitekehyksen tarkastelu osoittaa, että keskeisimmät vahvuudet olivat kuntien liikunnan edistämisen johtaminen ja osallisuus. Liikunnan edistämisen johtaminen kuvaa mm. organisointia, vastuun määrittelyä ja toimeenpanoa. Osallisuudessa tarkastellaan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia liikuntapalveluiden kehittämiseen. Johtaminen, seurannan ja tarveanalyysin muiden ydintoimintojen pisteet ovat hieman laskeneet vuodesta 2018. Osaltaan tilanteen muuttumista selittää se, että tiedonkeruuseen on otettu mukaan uusia kokonaisuuksia, joita ei ole aiemmin arvioitu, esimerkiksi kestävän kehityksen huomioiminen liikunnan edistämisessä (ks. www.teaviisari.fi).

Taulukko 1. Liikunnan edistämisen kehitys (pisteet*) vuosina 2010–2020.

Liikunta, koko maa	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Kokonaistulos	60	67	68	71	74	71
Sitoutuminen	47	53	54	58	61	62
Johtaminen	59	74	78	83	86	83
Seuranta ja tarveanalyysi	50	69	66	54	58	53
Voimavarat	67	68	65	66	64	63
Osallisuus	59	64	74	91	93	94
Muut ydintoiminnat	75	72	71	77	79	74

*Pisteet 0–100. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja laadun mukaista.

Lähde: teaviisari.fi

Seuraavassa raportoidaan tiedonkeruun keskeisiä kansallisia tuloksia kuntien prosenttisuuksina.

Liikunta-aktiivisuutta kuvattu aiempaa useammin hyvinvointikertomuksissa

Liikunnan edistäminen osana kuntien hyvinvointikertomuksia on yleistynyt. Valtaosassa hyvinvointikertomuksia (68 %) kuvataan kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta vuonna 2020. Kaksi vuotta aiemmin vastaava osuus oli 45 prosenttia. Kunnan hyvinvointipolitiikkaa määrittävissä laajoissa hyvinvointikertomuksissa kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden kuvaukset ja poikkihallinnollisten toimenpiteiden suunnittelu on toivottavaa, koska fyysisen aktiivisuuden vähenemisestä on runsaasti tutkimusnäyttöä (ks. Itkonen ym. 2018; THL 2019). Myös liikuntasuunnitelmat/kehittämishjelmat ovat yleistyneet (71 prosentissa kunnista) verrattuna kahden vuoden takaiseen tilanteeseen. Vuonna 2018 kahdessa kunnassa kolmesta (65 %) oli tehty liikuntasuunnitelma tai kehittämisohjelma.

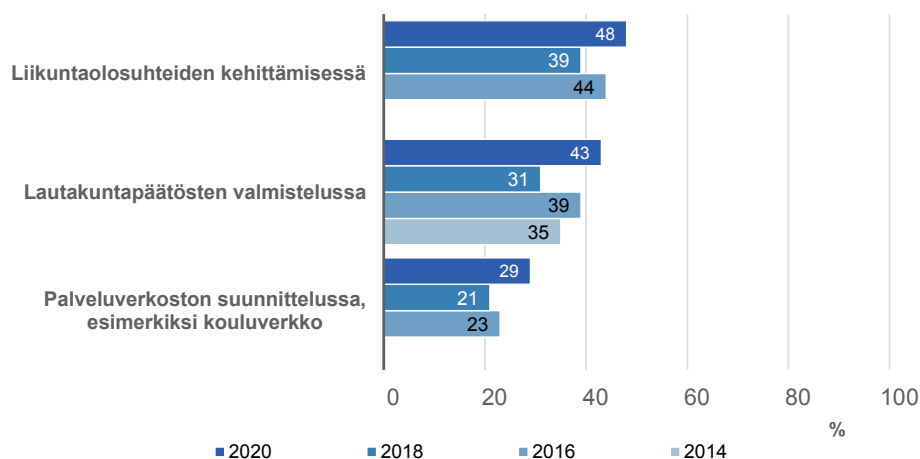
Poikkihallinnollinen työ sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan koordinointi ennallaan

Kunnista 83 prosenttia ilmoitti, että kunnassa toimii yksi tai useampi poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä. Vain liikunnan edistämisestä vastaavan toimialan vetämänä työnä työryhmiä oli 7 prosentilla kunnista. Jonkin muun toimialan/ryhmän vetämänä työnä työryhmiä oli 48 prosentissa kunnista. Sekä liikunnasta vastaavan toimialan että jonkin muun toimialan tai ryhmän vetämänä työnä työryhmiä oli 28 prosentissa kunnista. Poikkihallinnollisten työryhmien yleisyys oli lähes sama kuin kaksi vuotta aiemmin. Valtaosassa (90 %) kunnista oli sovittu, mikä hallintokunta koordinoi hyvinvointia ja terveyttä edistävää liikuntaa. Kunnan liikuntatoimi vastasi koordinoinnista 77 prosentissa kuntia. Perusterveydenhuolto koordinoi terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa vain yhdessä prosentissa ja jokin muu taho 12 prosentissa kunnista. Noin joka kymmenennessä (10 %) kunnassa koordinaatiokysymystä ei ollut ratkaistu tai siitä ei ole tietoa.

Osallistuminen lautakuntapäätösten vaikutusten ennakoarviointiin yleistynyt

Kunnista 43 prosenttia ilmoitti liikuntatoimen asiantuntijoiden osallistuneen lautakuntapäätösten vaikutusten ennakoarviointiin (EVA). Kaksi vuotta aiemmin vastaava osuus oli 31 prosenttia. Kolmasosa kunnista (29 %) ilmoitti tehneensä vaikutusten ennakoarviointia palveluverkoston, esimerkiksi kouluverkon suunnittelussa. Yleisimmin (48 %) vaikutusten ennakoarviointi oli liittynyt liikuntaolosuhteiden kehittämiseen. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Liikunnan edistämisestä vastaavien viranhaltijoiden osallistuminen valmisteilla olevien päätösten vaikutusten ennakoarviointiin (esim. EVA) (2014–2020), kuntien prosenttiosuudet.

Liikuntaolosuhteita kehitetty kunnissa

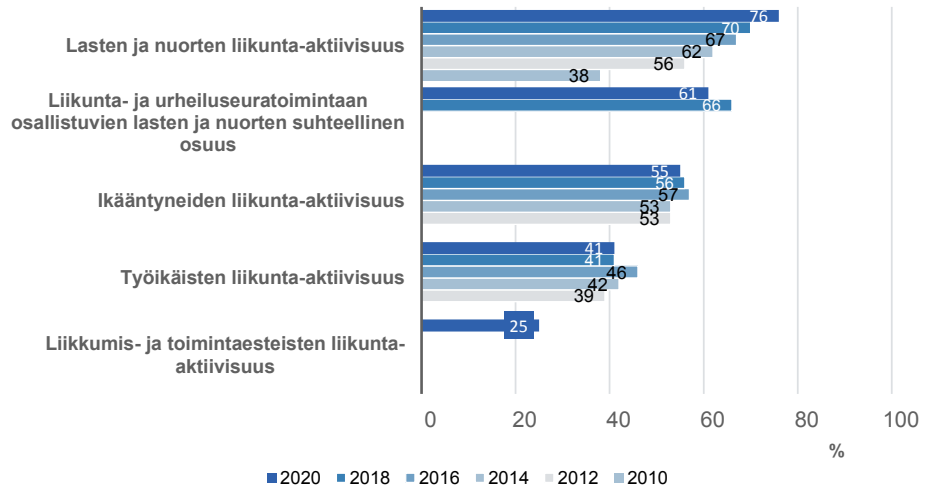
Kahdessa kunnassa kolmesta (68 %) liikunnan edistäminen oli otettu yhdeksi lähtökohdaksi kunnan yleissuunnittelussa (yleiskaavat, osayleiskaavat). Liikunnan edistämisen vastuuhenkilöt olivat harvoin olleet mukana kaavasunnittelussa (36 %).

Kunnan kunnossa pitämien kevyen liikenteen väylien määrä (km) vuoden 2018 tiedon mukaan oli valmiiksi täytettynä tiedonkeruulomakkeeseen ja yhdyshenkilöitä pyydettiin tarvittaessa päivittämään määrää. Suurimmassa osassa (75 %) kunnista kevyen liikenteen väylien määrä oli pysynyt samana. Alle neljännes (22 %) kunnista ilmoitti, että kilometrimäärä oli lisääntynyt. Yhteensä 63 kunnassa kunnan omistamien kevyenliikenteen väylien määrä oli lisääntynyt vuodesta 2018. Kunnan ylläpitämiä kevyen liikenteen väyliä oli vuonna 2020 keskimäärin 2,3 metriä asukasta kohden. Hieman alle puolet (42 %) kunnista arvioi kunnan pyöräteiden kuntoa kuntoluokituksella. Vuosittain tai jatkuvasti kuntoluokitusta arvioitiin noin joka viidennessä (18 %) kunnassa.

Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden säännöllinen seuranta yleistynyt

Ikääntyneiden ja työikäisten liikunta-aktiivisuuden seuranta on pysynyt lähes samalla tasolla seuranta-aikana (kuvio 3). Sen sijaan lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden seurannassa on tapahtunut myönteistä kehitystä vuodesta 2010. Yli puolet (54 %) kunnista teki lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuudesta vuosittaisen yhteenvedon ja raportoi sen esimerkiksi hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa. Kaksi vuotta sitten yhteenvedon raportoi 49 prosenttia kunnista. Liikkumis- ja toimintaesteisten liikunta-aktiivisuutta ei seurata suurimmassa osassa kunnista (67 %). Joka viidennessä (25 %) kunnassa sitä seurattiin vähintään kahden vuoden välein.

Kuvio 3. Liikunta-aktiivisuuden seuranta vähintään kahden vuoden välein (2010–2020), kuntien prosenttiosuudet.

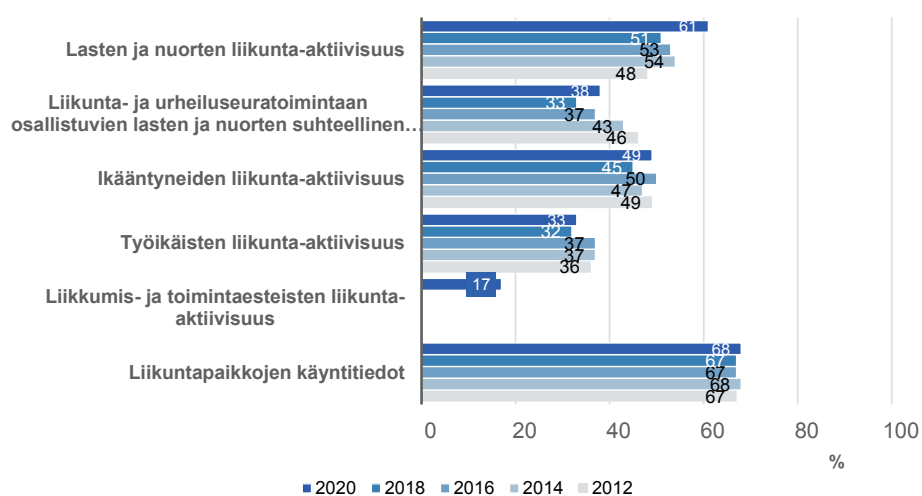
Sukupuolten tasa-arvon näkökulma suunnittelussa ja seurannassa harvinaista

Kunnissa, joissa liikuntasuunnitelma tai kehittämisohjelma oli laadittu, yli kolmanneksessa (38 %) oli huomioitu sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Tilanne oli samalla tasolla kuin kaksi vuotta aiemmin. Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuustietoja seurattiin sukupuolittain 52 prosentissa kuntia (41 % vuonna 2018). Harvinaisempaa oli ikääntyneiden (25 %) ja työikäisten (22 %) liikunta-aktiivisuuden seuranta sukupuolittain.

Kolmasosa kunnista ei esittelle liikunnan ydintietoja luottamushenkilöille

Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden esittely luottamushenkilöille oli yleistynyt, mutta muiden ikäryhmien osalta tilanne lähes sama kuin kahdeksan vuotta sitten (kuvio 4). Kahdessa kunnassa kolmesta luottamushenkilöille oli esitelty lasten ja nuorten (61 %) liikunta-aktiivisuutta. Puolessa (49 %) kunnista oli esitelty ikääntyneiden ja kolmanneksessa (33 %) kunnista työkäisten liikunta-aktiivisuutta vuoden 2019 aikana. Yleisin esitelty asia oli edelleen liikuntapaikkojen käyntitiedot (68 %). Lasten ja nuorten seuratoimintaan osallistumisen suhteellisen osuuden esittely (38 %) oli yleisempää kuin kaksi vuotta sitten.

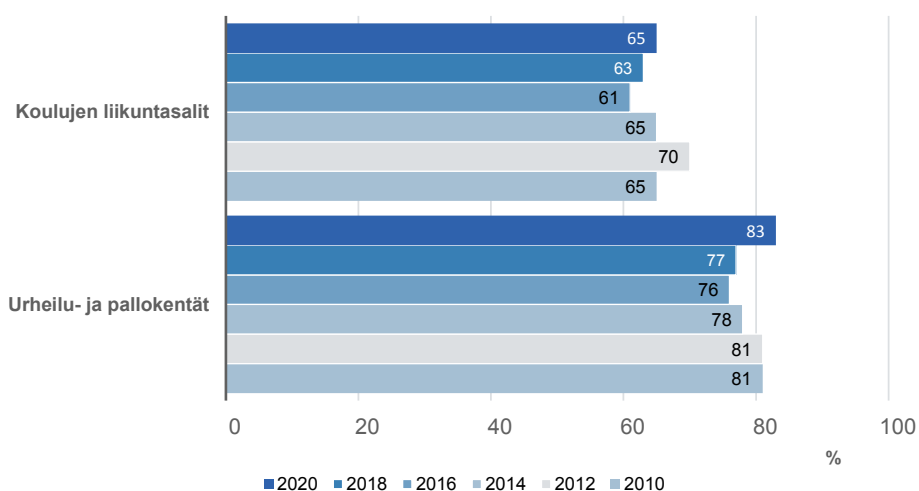
Kuvio 4. Liikunta-aktiivisuuden ja muiden liikuntaan liittyvien tietojen esittely luottamushenkilöille (2010–2020), kuntien prosentiosuudet.

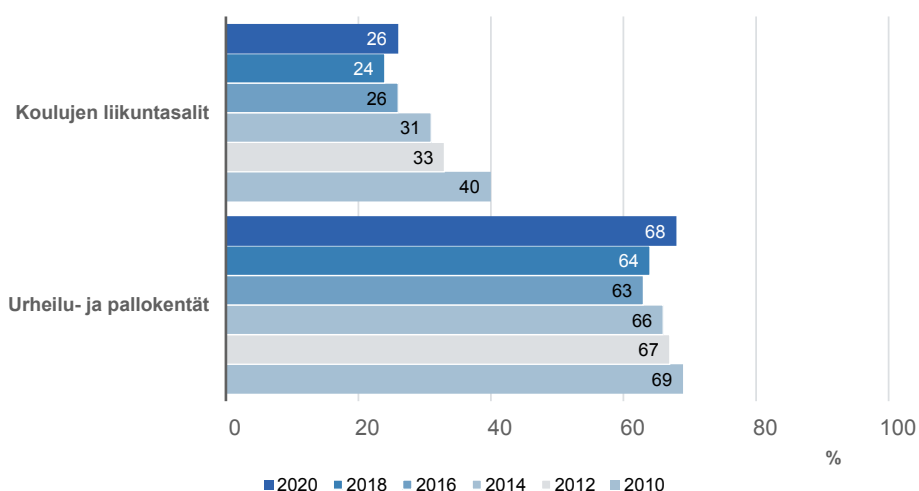
Liikuntavuorojen maksuttomuus lähes ennallaan

Maksupolitiikka vaihtelee kunnan eri liikuntapaikoilla. Lasten, nuorten ja aikuisten harjoitusvuorojen maksullisuuden lisääntyminen näyttää taittuneen (kuviot 5 & 6). Aikuisten vuoroissa harjoitusvuorojen maksuttomuus toteutui harvemmin kuin lasten vuoroissa. Vuonna 2020 kunnista 65 prosenttia ilmoitti, että koulujen liikuntasalit ovat maksutta lasten ja nuorten seuratoiminnan käytössä. Vastaava luku kahta vuotta aiemmin oli 63 prosenttia. Kysymyksen vaihtoehtoja muutettiin siten, että maksuttomuus-vaihtoehtoa lukuun ottamatta tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempiin vuosiin.

Kuvio 5. Lasten ja nuorten harjoitusvuorojen maksuttomuus liikuntaseuroille vuosina 2010–2020, kuntien prosenttiosuudet.

Kuvio 6. Aikuisten harjoitusvuorojen maksuttomuus liikuntaseuroille vuosina 2010–2020, kuntien prosenttiosuudet.

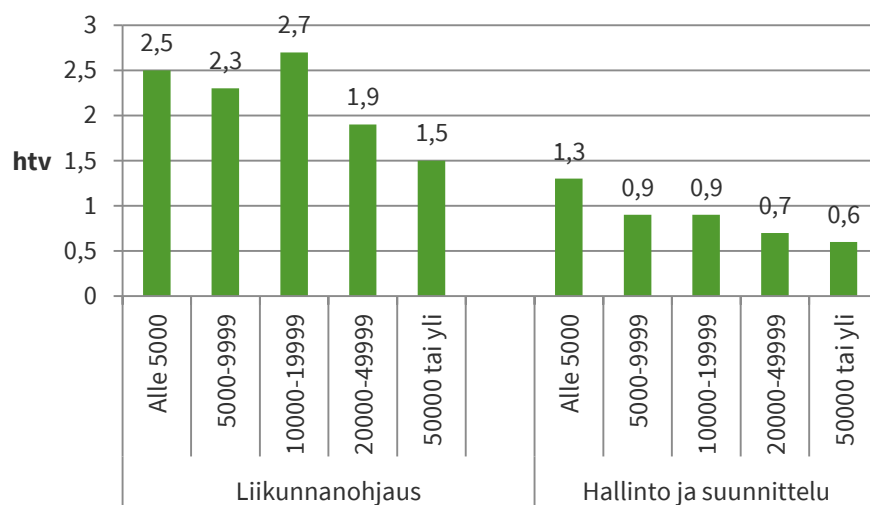

Lähes neljässä kunnassa viidestä (73 %) oli virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen jakoperusteet. Kaksi vuotta sitten vastaava käytäntö löytyi 70 prosentista kunnista. Alueellisen yhteistyön näkökulmasta kuntien liikuntayhdistysten avustussääntö näytti mahdollistavan myös toiseen kuntaan rekisteröityneen yhdistyksen tukemisen noin joka kolmannessa (36 %) kunnassa. Kaikissa kunnissa myös kuntalaisilla oli mahdollisuus varata liikuntatilojen vapaita vuoroja omaan käyttöön.

Liikuntahallinnon ja -ohjauksen henkilöstö

Liikunnan edistämisen hallinnon ja suunnittelun henkilöitä toimi kunnissa lähes saman verran kuin vuonna 2018. Keskimäärin edellä mainittuihin tehtäviin käytettiin neljä päivää viikossa (0,9 henkilötyövuotta) väestöpohjaltaan 10 000 asukkaan kokoisessa kunnassa (kuvi 7.). Liikuntaohjaushenkilöstön (esim. liikunnanohjaajia ja erityisliikunnan ohjaajia) työpanos oli kunnissa keskimäärin 2,2 henkilötyövuotta.

Kuvio 7. Liikunnanohjauksen ja liikuntahallinnon ja – suunnittelun henkilöstön työpanos (htv/10000 asukasta, mediaani) kunnan koon mukaan vuonna 2019.

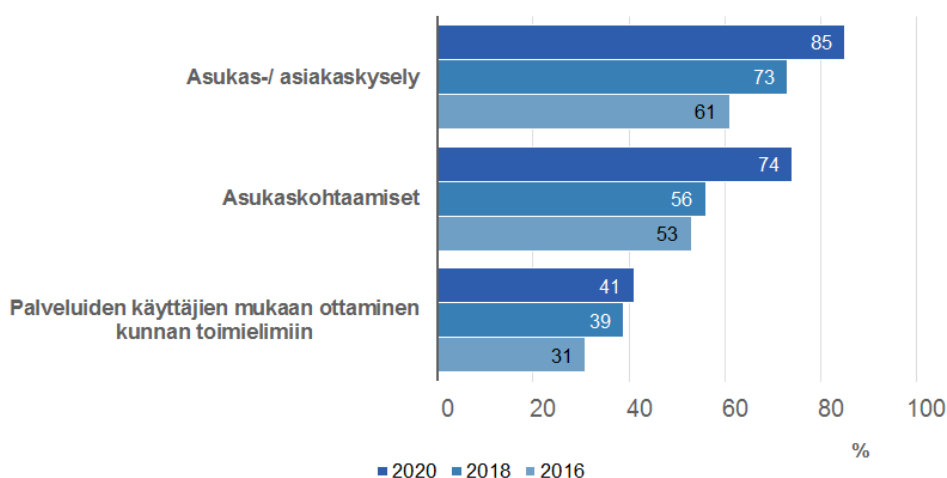

Asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien hyödyntäminen liikuntapalveluiden kehittämisessä vahvistunut

Asukas-/asiakaskyselyitä käytettiin liikuntapalveluiden kehittämisessä 85 prosentissa kunnista (kaksi vuotta aiemmin 73 %) (kuviot 7 ja 8). Hieman harvemmin kunnissa (74 %) oli järjestetty asukaskohtaisia, esimerkiksi asukasiltoja tai kuntalaisraateja. Harvinaisinta oli palvelujen käyttäjien mukaan ottaminen kunnan toimielimiin (41 %), esimerkiksi liikunnasta vastaavaan lautakuntaan.

Säännöllisesti kokoontuva liikuntaseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteinen asiantuntijaelin kuten seuraparlamentti toimi joka kolmannessa (33 %) kunnassa. Tätä yleisemmin (73 %) kunnissa tehtiin yhteistyötä liikuntaseurojen ja yhdistysten kanssa erikseen koolle kutsutuissa yhteiskokouksissa. Liikunta- ja urheiluseurojen kanssa tehty yhteistyö näytti yleistyneen kahden vuoden takaisesta (vuonna 2018 23 % ja 67 %).

Kuvio 8. Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamistavat liikuntapalveluiden kehittämiseen vuosina 2016–2020, kuntien prosenttiosuudet.

Koulupäivän liikkumista lisäävät toimenpiteet yleistyneet

Koulupäivän liikkumista lisäävät toimenpiteet olivat peruskouluissa yleistyneet. Kouluista 84 prosenttia ilmoitti, että koulun piha on liikkumiseen innostava lähiliikuntapaikka, jota hyödynnetään myös koulupäivän ulkopuolella. Oppilaita oli aktivoitu koulumatkaliikuntaan 75 prosentissa kouluista. Kouluista 71 prosentissa järjestettiin pitkiä liikuntavälitunteja. (THL. Tilastoraportti 15/2020.)

Liikuntaryhmät ja liikuntaneuvonta

Neljässä kunnassa viidestä (77 %) oli liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille. Harvemmin kunnissa järjestettiin liikkumisryhmiä opiskelun ulkopuolella oleville nuorille ja työttömille (51 %). Painonhallintaa tarvitseville järjestettiin liikkumisryhmiä hieman yli puolessa (56 %) kunnista.

Hieman yli puolessa (58 %) kunnista toimi liikuntapalvelujen ja sosiaali- ja terveystaluiden yhteinen liikuntaneuvonnan palveluketju. Se määriteltiin kunnassa toimivien eri toimijatahojen yhteistyöksi, joka muodostuu peräkkäisistä palveluista ja muodostaa asiakkaan näkökulmasta saumattoman kokonaisuuden liikkumisen edistämiseksi.

www.teaviisari.fi/liikunta

Kirjallisuutta

[Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – TEA 2019. THL. Tilastoraportti 15/2020. 22.5.2020.](#)

[Itkonen H, Lehtonen K & Aarresola O. \(toim.\) 2018. Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:6.](#)

[Liikunta kunnan toiminnassa 2020 -tiedonkeruun perustaulukot. Päivitetty 16.10.2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen Kuntaliitto ja Valtion liikuntaneuvosto.](#)

[Liikuntalaki 390/2015.](#)

[LVM 2018. Jääskeläinen S. \(toim.\) Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 5/2018.](#)

[Muutosta liikkeellä! Linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020. STM julkaisuja 2013:10.](#)

[Nuorten arki. Kouluterveyskysely 2019: Nuoret liikkuvat vähän. THL. Tilastoraportti 4/2020. 10.3.2020.](#)

[OKM 2018. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta.](#)

[Perustaulukot tuloksista aluehallintovirastojen ja maakuntien aluejaon, tilastokeskuksen kuntaryhmittelyn mukaisesti.](#)

Ståhl T & Rimpelä M. 2010. Väestön terveyden edistäminen kunnan tehtävänä. Teoksessa Ståhl T & Rimpelä A. (toim.) Terveyden edistäminen tutkimuksen ja päätöksenteon haasteena. THL Teema 9/2010. Helsinki.

TEAvisari. <http://www.teaviisari.fi>

[Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta \(OKM 2018\). Opetus- ja kulttuuriministeriö 25.10.2018.](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
thl.fi | @THLorg

Laatuseroste

Liikunnan edistäminen kunnissa – TEA 2020

Tilastotietojen relevanssi

Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä TEAvisari on kehitetty yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kanssa. Vertailutietojärjestelmä tekee näkyväksi kuntien tekemän työn asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi seitsemällä eri toimialalla. Liikunnasta vastaavan toimialan lisäksi palvelussa on vertailutiedot terveydenedistämistä aktiivisuudesta (TEA) perusterveydenhuollossa, perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, kulttuuripalveluissa ja kuntien strategisessa johtamisessa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämä liikunnan edistäminen kunnissa -aineisto sisältää tietoja kuntien toiminnasta kuntalaisten liikunnan edistämiseksi ja liikunnan edellytysten luomiseksi. Tiedot liittyvät kuntien toimintaan laajojen väestöryhmien liikunnan edistämiseksi. Tietojen käytetään mm. liikuntalain (390/2015) ja valtakunnallisen terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan 2020 linjausten (STM 2013) seurannassa sekä Valtion liikuntaneuvoston toteuttamassa arviointityössä.

Tietojen avulla kunnat ja alueet voivat vertailla liikunnan edistämistoimintansa tilannetta koko maahan tai toisiin kuntiin. Tiedot on tarkoitettu kuntien ja kaupunkien viranomaisille sekä kansallisille ja alueellisille viranomaisille, sekä suunnittelijoille ja tutkijoille.

Liikunnan edistäminen kunnissa -kokonaisuus jakaantuu kuuteen eri ulottuvuuteen eli sitoutumiseen, johtamiseen, seurantaan ja tarveanalyysiin, liikunnan edistämisen voimavaroihin, osallisuuteen ja muihin ydintoimintoihin. Lisäksi lomakkeen lopussa kerätään tietoa vaihtuvista teemoista hallinnonalan ajankohtaisiin tietotarpeisiin liittyen. Vuonna 2020 vaihtuvat teemat liittyivät ympäristöjohtamiseen sekä liikuntapaikkarakentamisen rahoitusmalleihin.

- **Sitoutuminen** kuvaa strategiatasolla kunnan sitoutumista liikunnan edistämiseen esim. teeman näkyvyys erilaisissa asiakirjoissa sekä kansallisten ohjelmien hyödyntämistä.
- **Johtaminen** kuvaa liikunnan edistämisen organisointia, vastuun määrittelyä ja toimeenpanoa.
- **Seuranta ja tarveanalyysi** kuvaa liikunnan edistämiseen vaikuttavien tekijöiden seurantaa ja tarveanalyysia väestöryhmittäin sekä raportointia johto-/työryhmälle ja luottamushenkilöille.
- **Voimavarat** kuvaa liikunnan edistämisen resursointia esim. harjoitusvuoromaksujen subventointia liikuntapaikoilla sekä liikunnanhallinnon ja -ohjauksen työpanosta.
- **Osallisuus** kuvaa asukkaiden mahdollisuutta osallistua liikuntaympäristön ja liikuntapalvelujen kehittämiseen ja arviointiin.
- **Muut ydintoiminnat** ovat toimialakohtaisesti määritettäviä liikunnan edistämisen ydintoimintoja, jotka jokaisessa kunnassa tulisi toteuttaa.

Tilasto kerätään parillisina vuosina ja tiedot on kerätty vuodesta 2010 alkaen. Tiedonkeruu tehdään yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastualueen, Suomen

Kuntaliiton ja Valtion liikuntaneuvoston kanssa. Tiedonkeruun valmistelussa asiantuntijatyöryhmä käy läpi edellisen tiedonkeruun sisällöt ja uudelleenarvioi sekä pisteyttää yksittäiset kysymykset. Lisäksi kunnista saadut palautteet ja uudet sisältöehdotukset huomioidaan valmistelussa. Työryhmässä on useita kuntien edustajia (Jyväskylä, Turku, Asikkala, Helsinki ja Tampereen kaupunkiseutu).

Menetelmäkuvaus

THL kokoaa Liikunnan edistäminen kunnissa -kokonaisuuteen tarvittavat tiedot eri tietolähteistä. Yhteensä laajojen väestöryhmien liikunnan edistämisen indikaattoreita on 104 kappaletta, joista 88 kerätään suoraan kuntien ja kuntayhtymien liikunnan edistämisestä vastaavilta viranhaltijoilta Liikunta kunnan toiminnassa -tiedonkeruun avulla. Lisäksi tietoja poimitaan suomalaisten liikuntapaikkojen tietopankista eli LIPAS-järjestelmästä (liikuntapaikkojen lukumäärät, <http://liikuntapaikat.fi>), Tilastokeskuksesta (liikunnan ja ulkoilun kustannukset, <http://www.stat.fi/til/kta/index.html>) ja THL:n Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen peruskouluissa 2019 -tiedonkeruusta (koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet, <http://www.teaviisari.fi/perusopetus>).

Liikunta kunnan toiminnassa -tiedonkeruu kuntien liikunnan edistämisestä vastaaville viranhaltijoille tehdään parillisina vuosina huhtikuusta alkaen. Viranhaltija kokoaa tiedonkeruulomakkeella kysytyt tiedot ja tallentaa ne sähköiselle verkkolomakkeelle. Tietojen toimittamisesta muistutetaan kahdesti sähköpostilla. Tarvittaessa vastaamattomiin kuntiin ollaan yhteydessä puhelimitse.

THL suosittaa, että lomakkeen tiedot käsitellään kunnan liikunnan edistämisestä vastaavassa työryhmässä tai johtoryhmässä vastaamisen yhteydessä. Tiedonkeruun alkamisesta informoidaan myös kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä koordinoivia yhdyshenkilöitä, asiantuntijoita, suunnittelijoita tms.

Tiedot kuvaavat kunnan liikunnan edistämisen kuutta ulottuvuutta, jotka ovat sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, osallisuus ja muut ydintoiminnot. Ulottuvuuskohtaiset pistemäärät on saatu pisteyttämällä kunnan toimintaa kuvaavat tosiasialuonteiset tiedot suhteessa lainsäädäntöön, suosituksiin ja hyviin käytäntöihin. Kokonaispistemäärä on ulottuvuuksia kuvaavien pistemäärien keskiarvo. Indikaattorit on pisteytetty asteikolla 0–100. Pistemäärä kuvaa, miten hyvin liikunnan edistäminen toteutuu kunnassa. Pistemäärä 100 tarkoittaa, että toiminta on kaikilta osin hyvän käytännön ja hyvän laadun mukaista.

Esimerkki kysymyksen pisteytyksestä:

Kysymys 22. Seurataanko liikunnan edistämisestä vastaavalla toimialalla säännöllisesti seuraavia asioita? Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuus

Ei seurata	(0 pistettä)
Valtuustokausittain	(50 pistettä)
Kahden vuoden välein	(100 pistettä)
Vuosittain tai jatkuvasti	(100 pistettä)

Alueiden pistemäärä on kuntakohtaisten tietojen väestömäärällä painotettu keskiarvo.

Tietojen kattavuus

Vuonna 2020 tietojen kattavuus oli 286 kuntaa (97 % kaikista Manner-Suomen kunnista). AVI-alueittain kattavuus oli korkein Itä-Suomen kunnissa (100 %) ja matalin Lounais-Suomessa (95 %) sekä Lapissa (95 %). Kunnan koko oli yhteydessä kattavuuteen: alle 5 000 asukkaan kunnista 95 prosenttia toimitti tiedot. Yli 5000 asukkaan kunnista 98–100 pro-

senttia toimitti tietonsa. Tietonsa toimittaneet kunnat kattoivat 99,4 prosenttia koko maan väestöstä. Ahvenanmaan kunnat eivät olleet mukana tiedonkeruussa.

Lomakkeella kerättiin 88 kunnan liikunnan edistämistä kuvaavaa yksittäistä tietoa. Tiedot olivat sellaisia, jotka jokaisen kunnan olisi ollut mahdollista toimittaa tiedonkeruuta varten. Täysin kattavia vastauksia oli 61 kappaletta. Alle 5 prosenttia puuttuvia tietoja oli 77 prosentissa vastauksista. Puuttuvien tietojen lukumäärä oli yhteydessä tilastolliseen kuntaryhmittelyyn siten, että maaseutumaisten kuntien vastauksissa puuttuvia tietoja oli keskimäärin enemmän kuin kaupunkimaisten. Vastaava yhteys oli havaittavissa kunnan asukasluvun osalta.

Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus

Ohje on, että liikunnasta vastaavan viranhaltijan tulisi koota tiedot yhteistyössä kunnan liikunnan edistämistä vastaavan työryhmän kanssa. Vuonna 2020 hieman alle kolmannes (29 %) kunnista oli käsitellyt tiedonkeruulomakkeen liikunnasta vastaavassa työryhmässä tai johtoryhmässä. Yli 20 000 asukkaan kunnissa tiedonkeruuta käsiteltiin pieniä kuntia yleisemmin myös työryhmässä tai johtoryhmässä.

Vuonna 2020 aineiston laadun ja luotettavuuden kehittämiseksi kahden kysymyksen vastaukset tarkistettiin ja käytiin läpi systemaattisesti. Tarkastukseen valittiin harkinnanvaraisesti keskeisiä kysymyksiä eri ulottuvuuksista. Kysymykset olivat:

kysymys 34. Toimiiko kunnassa seuraavia liikunta- ja urheiluseurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiselimiä? Säännöllisesti kokoontuva liikunta- ja urheiluseurojen ja yhdistysten sekä kunnan yhteinen asiantuntijaelin esim. seuraparlamentti.

kysymys 37. Järjestikö kunta vuonna 2019 liikkumisryhmiä omana toimintana tai yhteistyössä joillekin seuraavista ryhmistä erikseen tai integroidusti? Liikunta- ja urheiluseuratoiminnan ulkopuolella olevat lapset ja nuoret.

Valitut tiedot tarkistettiin käymällä läpi kuntien asiakirjoja ja katsomalla löytyykö niistä kysytty tieto. Asiakirjoja etsittiin kuntien kotisivuilta, ja jos asiakirjaa ei löytynyt, kuntiin oltiin yhteydessä sähköpostilla tai puhelimitse. Jos asiakirjasta ei löytynyt etsittyä asiaa, tarkistettiin asiakirja uudelleen, sekä sen jälkeen vielä pyydettiin kunnalta varmistusta siitä, että on tarkistettu oikea asiakirja, eikä ole tehty tarkistusvirhettä. Tällä pyrittiin varmistamaan myös tarkastelun luotettavuus pienentämällä tarkistusvirheen mahdollisuutta sekä antamaan kunnan yhdyshenkilölle mahdollisuus tarkentaa ilmoittamaansa tietoa.

Tarkastettuja asiakirjoja oli yhteensä 323 ja niistä lisätietopyyntö lähetettiin 44 kunnalle. Korjattavia tietoja oli 10. Korjattavaa oli yhteensä 10 kunnan tiedoissa eli korjaukset koskivat eri kuntia. Luotettavuuden ja laadun kehittämisen kannalta oleellista on, että virheellisten tietojen toimittaminen ei ollut systemaattista.

Kuntien liikunnanohjauksen sekä hallinnon ja suunnittelun ammattihenkilöiden lukumäärätiedoista lasketut tunnusluvut lähetettiin tarkistettavaksi kaikkiin tiedot toimittaneisiin Manner-Suomen kuntiin. Tiedot lähetettiin liikunnasta vastaaville yhdyshenkilöille sähköpostilla syyskuussa 2020. Yhdyshenkilöitä pyydettiin tarkastamaan kaksi tietoa, jotka oli laskettu heidän antamistaan tiedoista. Tarkastettavia tietoja oli yhteensä 774. Korjattavia tietoja oli yhteensä 104.

Julkaistujen tietojen ajantasaisuus ja oikea-aikaisuus

Tiedot liikunnan edistämisestä kerätään parillisten vuosien huhtikuussa ja kysymyskohtaiset perusjakaumat julkaistaan perustaulukoissa kyseisen vuoden kesä-elokuussa kuntakoon, tilastollisen kuntaryhmyksen, aluehallintoviraston alueen ja maakuntajaon mukaan.

Kuntakohtaiset tiedot raportoidaan pisteytettyinä lokakuussa TEAviisarissa. TEAviisarissa tiedot esitetään valmiiksi analysoituina yhteenvedoina ja toiminnan suunnittelun, johtamisen ja arvioinnin kannalta hyödyllisinä visuaalisina kuvioina. TEAviisari näyttää kokonaiskuvan sekä auttaa tunnistamaan kunnan toiminnan keskeiset vahvuudet ja kehittämistarpeet.

Tietojen saatavuus ja läpinäkyvyys/selkeys

Tiedot julkaistaan THL:n ylläpitämässä palvelussa, osoitteessa <http://teaviisari.fi> ja perustaulukot osoitteessa <http://www.teaviisari.fi/liikunta>. Tilastotietoja voi poimia myös Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetistä osoitteesta <http://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/haku?g=470>. Sotkanetissä on mahdollista tarkastella vain kokonaispisteitä sekä valikoituja yksittäisiä indikaattoreita. Ulottuvuuksien ja kaikkien yksittäisten indikaattoreiden tiedot ovat saatavilla TEAviisarista. Tiedot raportoidaan voimassa olevalla kuntajaolla. THL:n tilastoraportissa julkaistaan kansalliset päätulokset.

Tilastojen vertailukelpoisuus

Liikunnan edistäminen kunnissa -aineisto on kerätty kahden vuoden välein vuosina 2010–2020. Tietosisältöön on kehitetty uusia indikaattoreita ja myös tehty pieniä muutoksia. Keskeinen tietosisältö, yhteensä 21 indikaattoria on pysynyt samana. Vuonna 2018 indikaattoreita oli yhteensä 101, joista 84 oli käytössä myös vuonna 2016.

Uudet indikaattorit eivät ole olennaisella tavalla muuttuneet ulottuvuuksien keskeistä sisältöä. Yksittäiset muuttuneet/uudet indikaattorit vuonna 2020 olivat esimerkiksi seuraavanlaisia: asiakirjat vaihtuneet (sitoutuminen), kestävän kehityksen huomiointi liikuntapaikoissa (muut ydintoiminnot), kunnan liikuntatilojen käyttövuorojen kuntarajat ylittävät jakosäännöt (johtaminen), liikkumis- ja toimintaesteisten liikkumisaktiivisuus (seuranta ja arviointi) ja harjoitusvuorojen subventointi liikunta- ja urheiluseuroille (voimavarat).

Selkeys ja eheys/yhtenäisyys

Tilasto sisältää kattavasti koko maan tiedot liikunnan edistämisestä (97 % kunnista). Vuosina 2010–2018 kuntien kattavuus on ollut 68–96 prosenttia.

Vuoden 2020 erityiskysymykset

Seuraavat kunnat eivät toimittaneet tietoja: Askola, Humppila, Kannus, Pelkosenniemi, Pedersören kunta, Pyhäranta, Reisjärvi ja Taivassalo.

Främjande av motion i kommunerna - TEA 2020

De riksomfattande idrottspolitiska riktlinjerna är underutnyttjade som verktyg för kommunerna

CENTRALA RÖN

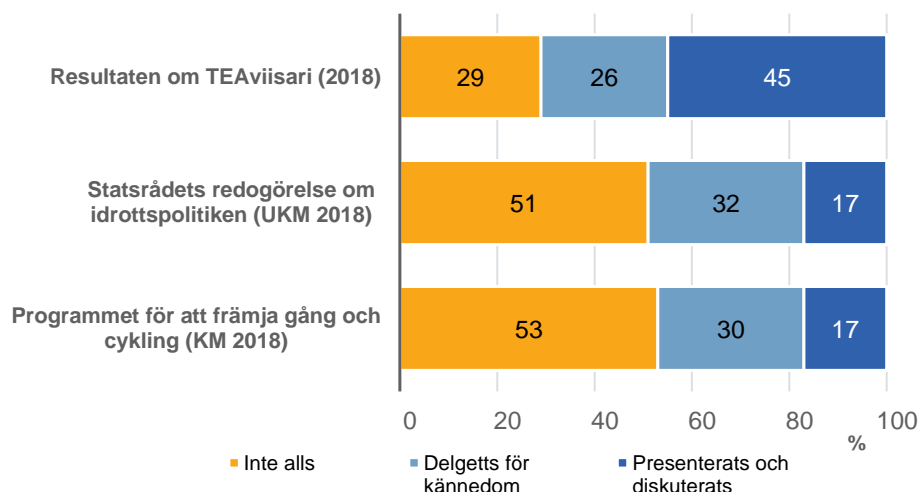
- Motionsaktiviteten beskrivs i allt fler kommuners välfärdsberättelse.
- Det finns utrymme för förbättringar i beaktandet av jämställdheten mellan könen när motionsaktiviteter främjas i kommunerna.
- Ökningen i avgiftsbelagda träningsturer är till största delen förbi.
- Möjligheterna att röra på sig under skoldagen har fortsatt ökat.

Kommunernas motionsfrämjande aktivitet har i sin helhet utvecklats i positiv riktning under de senaste två åren. De riksomfattande idrottspolitiska riktlinjerna är dock underutnyttjade som verktyg för att styra och utveckla främjandet av motion, eftersom de hade behandlats i endast en femtedel av kommunerna (figur 1). Här granskades den Idrottspolitiska redogörelsen (UKM 2018) och Programmet för att främja gång och cykling (KM 2018). De erbjuder kommunerna en nyttig diskussionsplattform för reflexioner kring den egna kommunens situation och utvecklingsobjekt.

I många kommuner har man ökat kommuninvånarnas möjligheter att motionera med låg tröskel nära deras vardag. Exempel på detta är bland annat utveckling och utnyttjande av skolgårdar utanför skoldagen samt byggande av näridrottsplatser. Trots de positiva utvecklingstrenderna finns det också utvecklingsmål för främjandet av motion och idrott. Det har blivit vanligare att rapportera uppgifter om barns och ungas motionsaktivitet till de förtroendevalda, men det sker alltjämt mer sällan än i två av tre kommuner. Idrottsförningarnas och föreningarnas samt kommunens gemensamma expertorgan som samlas regelbundet är fortfarande relativt sällsynta (35 %). Det finns fortfarande behov av att utveckla servicekedjorna inom motionsrådgivningen tillsammans med social- och hälsovårdstjänsterna (58 %).

Uppgifterna baserar sig på en datainsamling som genomförs vartannat år och som skickas till alla kommuner i finländska fastlandet till de tjänsteinnehavare som ansvarar för idrotten. År 2020 lämnade 97 procent av kommunerna in uppgifterna. Kommunspecifika uppgifter finns i webbtjänsten TEAviisari (www.teaviisari.fi/sv). Motionsaktiviteten beskrivs allt oftare i kommunernas välfärdsberättelser. Det finns utrymme för förbättringar i beaktandet av jämställdheten mellan könen i främjandet av motion i kommunerna. Ökningen i avgiftsbelagda träningsturer är till största delen förbi. Möjligheterna att röra på sig under skoldagen har blivit allt vanligare.

Figur 1. Behandlingen av TEAviisari och vissa idrottspolitiska dokument i ledningsgrupperna med ansvar för idrott under den pågående fullmäktigeperioden (2017-2021), kommunernas procentandelar.

Pia Hakamäki

Expert, THL
fornamn.efternamn@thl.fi

Päivi Aalto-Nevalainen

Kulturrådet, UKM

Vesa Saaristo

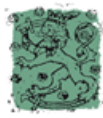
Expert, THL

Niina Saukko

Forskningssamordnare, THL

Timo Ståhl

Ledande expert, THL

Undervisnings-
och kultur-
ministeriet